

Hoe stak Rembrandt

De Lachende Cavalier geeft historisch advies bij films

Historische films zijn letterlijk een verbeelding van het verleden. Hoewel fantasie altijd een grote rol speelt, moet het verhaal wel geloofwaardig overkomen. Marjolein Overmeer geeft historische adviezen voor films en televisieseries. Ze was onder meer betrokken bij *Nova Zembla* en de serie *Rembrandt en ik*.

Tante Aeltje (Marjon Brandsma), Saskia's zussen en de dominee (Ad Knippels) op kraamvisite bij Saskia van Uylenburgh (Sophie van Winden). Uit: *Rembrandt en ik* – Eyeworks Film & TV Drama, fotografie Dinand van der Wal.

zijn kaarsen aan?

Op een slordige stapel dozen en papieren in een hoekje van de kamer staat een ingelijste replica van *De Lachende Cavalier* (1624) van Frans Hals. Toen Marjolein Overmeer het schilderij ooit in het echt zag, in Londen, bleef de beeltenis haar bij: 'Ik zag het in de Wallace Collection en werd gewoon een beetje verliefd. Het is zo'n mooie vent. Hij kijkt heel schalks, terwijl de meeste portretten uit de zeventiende eeuw nogal strak en vlak zijn. Als ik ernaar kijk, denk ik steeds dat iemand net een schuine mop vertelt of dat een mooi meisje hem vreselijk aan het uitdagen is. Hij wil heel hard lachen, maar dat mag niet. Die snor van hem helpt ook. Die staat recht omhoog en dat is vrolijk. Een hangsnor is meteen een stuk somberder.' Overmeer besloot haar bedrijf naar het schilderij te noemen. Via *De Lachende Cavalier* geeft zij colleges over de Nederlandse geschiedenis aan buitenlandse studenten, werkt voor diverse media (ze is redacteur bij *Kennislink.nl* en schrijft voor het tijdschrift *Quest Historie*) en geeft historisch advies bij televisie- en filmproducties. *Eyeworks* schakelde haar in bij de film *Nova Zembla* en de serie *Rembrandt en ik* en voor Matthijs van Heijningen van *Sigma Pictures* werkt ze mee aan een film over Gijsbrecht van Aemstel.

Meestal stagiairs

'Het geven van historisch advies voor film en televisie is helaas niet mijn *core business*. In Nederland zijn de budgetten daarvoor jammer genoeg te klein. Veel Nederlandse producties zijn dan ook projecten van jaren. Het is heel normaal als iets uiteindelijk een jaar of tien duurt. Om bij *Rembrandt en ik* aan de slag te kunnen, ben ik echt mensen gaan stalken in de hoop dat ze dachten dat het wel nuttig zou zijn. Meestal zetten ze stagiairs op dit soort dingen. Zo van 'kijk dit en dat even na in een paar boeken'. Het werk voor filmproducties verloopt heel verschillend. Bij het project over Gijsbrecht van Aemstel stuurden ze mij het scenario op om door te nemen en te kijken of het wel klopte. Dan kun je echt niet iedere pagina tot op de bodem uitzoeken. Bij Gijsbrecht is het belangrijk om in je achterhoofd te houden dat het van Van den Vondel is en dat het uit de zeventiende eeuw komt. De producent wil er

een echt middeleeuwse film van maken en dus was mijn opdracht om de zeventiende eeuw eruit te filteren. Voor *Nova Zembla* kreeg ik een mailtje met de vraag of ik een paar dingen wilde uitzoeken. Toen kwam er toch een lijst! Overmeer pakt een stapel van zo'n dertig blaadjes met allerlei lijstjes van voorwerpen, meubels en etenswaar. 'De kleding is een apart verhaal, daar bemoei ik me niet mee. Het *art departement* had vanuit het script deze lijsten gemaakt. Dan komt de vraag hoe dat er nu precies uitzag in de zestiende eeuw, want het moet in de film wel zo echt mogelijk zijn. Nu bleken die lijsten van *Nova Zembla* echt te lang voor één persoon, dus heb ik me vooral geconcentreerd op het schip en wat er aan boord allemaal meeging en wat er op *Nova Zembla* zelf was.

Soms begin ik wel op Google, maar dat is alleen ter oriëntatie. Meestal ga ik vrij snel met die lijsten naar de universiteitsbibliotheek om studies op te vragen. Je ziet daarom ook van alles bij die lijsten geschreven staan: verwijzingen naar boeken, vindplaatsen, musea of uitroeptekens als ik iets juist wel of helemaal niet kon vinden. Schilderijen uit die tijd bevatten ook waardevolle informatie, al zijn die destijds ook min of meer *gestyled*. Plaatjes van markten of stillevens, zodat je kunt zien hoe eten er in die tijd uitzag. Dat ze bijvoorbeeld gele wortels hadden in plaats van oranje en dat er nog geen tomaten waren.'

Marjolein Overmeer van *De Lachende Cavalier*: 'Een art director denkt het concept van een productie uit. Zo moest *Nova Zembla* de sfeer ademen van de film *Perfume*. Op de set overlegt hij dan met de *set dresser* over hoe het allemaal neergezet moet worden en hoe het in beeld komt. Ik zit daar als adviseur eigenlijk tussenin.'

Daan Schuijt is redacteur van Kleio.

'Voor *Nova Zembla* kreeg ik een mailtje met de vraag of ik een paar dingen wilde uitzoeken. Toen kwam er toch een lijst!'

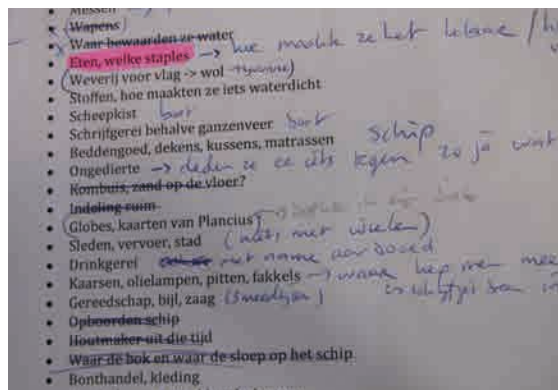
Alles draait om beeld

'*Nova Zembla* was de eerste Nederlandse 3D-film en dus wilden ze vanwege alle aandacht wel wat extra moeite doen om het allemaal zo authentiek mogelijk te laten lijken. Het beeld is heilig. Daar draait het in een film uiteindelijk allemaal om. Het *art departement* moet ergens een afbeelding van hebben om het in de film te gebruiken. Een beschrijving alleen is echt niet bruikbaar, ze willen een plaatje. Vaak is dat er niet en dat maakt het lastig. Een art director denkt de hele sfeer, het concept van een productie uit. Zo moest *Nova Zembla* de sfeer uitademen van de film *Perfume*. Het moest dus donker en duister en smerig. Op de set overlegt hij dan met de *set dresser* over hoe het allemaal neergezet moet worden en hoe het in beeld komt. Ik zit daar als adviseur eigenlijk tussenin: de art director bedenkt iets en wil van mij weten hoe het eruitziet en daar gaat hij dan mee verder. Dat wordt dan nagemaaakt of ze gaan bij antiekwinkels langs. Je komt dan wel eens op het punt dat de art director het wel zus en zo in het concept had be-

Burgemeester Cornelis Jan Witsen (Victor Löw, midden) en notabelen Cornelis de Graeff (Cees Geel, rechts) en Hendrick Hooft (Marcel Ott) krijgen regie aanwijzingen van regisseur Marleen Gorris. Uit: *Rembrandt en ik - Eyeworks Film & TV Drama, fotografie Dinand van der Wal.*

dacht, maar dat het historisch echt niet klopt. In *Nova Zembla* varen ze met een kogge met een stuurwiel. Ik kende nog iemand uit Leiden die bij het Nationaal Scheepsarcheologisch Depot werkt. Zij vertelde mij dat een kogge geen stuurwiel had. Maar ja, het staat wel goed: de kapitein die zo'n groot rad vastheeft. Dat hebben ze er dus toch in gelaten. Het omgekeerde gebeurt gelukkig ook wel, dat ze iets aanpassen nadat ik advies heb gegeven. Toen Rembrandt en Saskia gingen trouwen in de serie hadden ze twee ringen, zoals we dat nu ook hebben bij een huwelijk.

Maar de man droeg destijds helemaal geen trouwring, en dat hebben ze toen aangepast. Het belangrijkste is dat het verhaal niet wordt afgezwakt. Dat vinden ze belangrijker dan dat het historisch correct is. Voor *Nova Zembla* hebben ze natuurlijk wel het verslag van Gerrit van de Veer gebruikt en daar het script op gebaseerd, maar Doutzen Kroes op de schommel was puur voor het verhaal. Het heeft weinig zin als ik dan ineens ga zeggen dat het niet klopt. Zo werkt film gewoon. Er is ook geen sprake van discussie. Zij vragen mij iets uit te zoeken en advies te geven, maar ik heb geen beslissende stem in de manier waarop de film gemaakt wordt.'

Eerste Hulp op de set

'De research moet bijna altijd heel snel, soms zelfs heel acuut. Op de set van *Rembrandt en ik* was er een scène met kaarsen. Heel toevallig was dat op een dag dat ik net even kwam kijken. Alles stond al klaar toen ineens de *set dresser* paniekerig aankwam: 'Hoe staken ze bij Rembrandt precies de kaarsen aan?' Daar hadden ze dan bij de voorbereiding niet aan gedacht. Ze hadden in die tijd nog niet de lucifers die wij nu kennen, laat staan een aansteker. Hoe doe je dat dan op zo'n moment? Nu kon ik ter plekke wel zeggen dat ze dat met kooltjes deden, maar die hadden ze niet. Toen hebben ze de kaarsen maar gewoon aangestoken en zijn ze daarna met filmen begonnen: dan zie je niet in beeld hoe dat gaat en heb je het mooi omzeild. Als je vooraf het script mag lezen, voorkom je dit soort dingen, maar dat mag lang niet altijd, omdat ze te bang zijn dat het uitlekt. Een groter budget betekent trouwens niet per definitie dat er ook meer geld wordt uitgetrokken voor historisch onderzoek. Wat dat betreft is het verschil tussen de BBC en Hollywood opvallend. De Engelsen willen over het algemeen meer waarheidsgetrouwe

films, terwijl de Amerikanen voor de actie en kijkcijfers gaan. Zij nemen het minder nauw. Bijvoorbeeld *Troy*, daar heeft een heel bekende historicus aan meegewerkt. Ze hebben daar dus echt wel goed advies ingewonnen, maar om het zo *slick* mogelijk te maken, gebruiken ze gewoon wat ze willen. Dat heeft dus meer met de visie van de regisseur te maken dan met de kwaliteit van het onderzoek.

Documentaires vind ik minder interessant om te maken. Dat heeft met de vorm te maken die in Nederland meestal gebruikt wordt. Tijdens mijn stage bij *Andere Tijden* was het vaak een interview met een camera erbij en wat archiefstukken die op tafel liggen in beeld brengen. Als je geluk hebt, zijn er wat oude filmpjes of moet je het doen met slap nagespeelde reconstructies. Daar komt dan een muziekje onder en zo zie je het in beeld. Ook dat heeft weer met geld te maken. Dat is er voor documentaires ook veel te weinig. Daarom vind ik films toch leuker. Het is entertainment en het geeft een beeld dat natuurlijk nooit helemaal klopt, maar ik probeer het dan wel zo goed mogelijk te laten zijn.

Kinderboek vol moorden

Mijn fascinatie voor geschiedenis komt door Thea Beckman. Daarom wil ik ook zo graag meewerken aan *Hasse Simonsdochter*. Ik heb dat boek echt wel tig keer gelezen toen ik klein was. Toen ik afgestudeerd was, heb ik het weer een keer gekocht en toen viel me

eigenlijk pas op hoe gewelddadig het is. In dat boek wordt volop verkracht en gevochten en vermoord. Dat maakte op mij als kind blijkbaar een geweldige indruk. Dat verhalende, waardoor je echt in een bepaald beeld meegezogen wordt. Wat dat betreft kun je me een romanticus noemen. Ik houd ook heel erg van steden met een oude uitstraling. En van historische romans en kostuumdrama's. Niet zo van de oude-witte-mannengeschiedenis, maar van de gewone mensen en hoe hun leven eruitzag. Toen ik ging studeren was het echt een *eye opener* en ook wel een geruststelling dat je gewoon serieuze studies had over de vraag of er in de zeventiende eeuw gordijnen waren of niet. Het was dus niet vreemd om je daar mee bezig te houden.

'De schrijfster van *Girl with a Pearl Earring* had niet zoveel onderzoek naar de Gouden Eeuw gedaan'

Een film die heel erg uitgaat van het authentieke historische beeld is *Girl with a Pearl Earring*. Daar kloppen sommige dingen ook niet. De set was bijvoorbeeld al eerder gebruikt als Venetië. Maar je ziet daar wel echt in beeld gebracht hoe Vermeer die pigmenten gebruikt en met olie gaat mengen om verf te maken. Ook de kleding was historisch gezien heel goed gedaan. Het idee van de art director daar was ook om de schilderijen van Vermeer tot leven te wekken. Je zag in de film telkens als het ware een doek van hem ineens bewegen. Het leuke is dan dat het beeld wel goed is, maar het verhaal was bij *Girl with a Pearl Earring* weer niet zo geweldig. Volgens mij had de schrijfster haar boek in een half jaar al op papier staan. Zij had echt niet zoveel onderzoek naar de Gouden Eeuw gedaan. Een film over de veenkolonies in de negentiende eeuw lijkt me geweldig om te maken. Zo strak georganiseerd en nette huisjes voor die arbeiders. En dan de tegenstelling met de achterbuurten in de stad: je kunt dat met gemak vergelijken met de sloppenwijken van nu. Dat je laat zien hoe die mensen daar woonden, het verschil tussen arm en rijk en het besef dat God dat misschien toch niet zo bedoeld had. Dat kun je prachtig in beeld brengen allemaal...' ■

Kijk voor meer info op www.delachendecavalier.nl

'Het is zo'n mooie vent. Hij kijkt heel schalks, terwijl de meeste portretten uit de zeventiende eeuw nogal strak en vlak zijn. Als ik ernaar kijk, denk ik steeds dat iemand net een schuine mop vertelt of dat een mooi meisje hem vreselijk aan het uitdagen is. Hij wil heel hard lachen, maar dat mag niet.'

Frans Hals, *De lachende cavalier*, 1624. The Wallace Collection, Londen.